

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Г.М. ФИЛЮК,
д.е.н., професор, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка,
В.П. ФЕЦЕНКО,
к.е.н., Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Особливості реалізації конкурентної політики у країнах з трансформаційною економікою

Розкрито специфічні риси конкурентної політики у країнах пострадянського простору, показані її спільні ознаки та відмінності. Визначені інституціональні основи реалізації конкурентної політики у країнах пострадянського простору. Показана відмінність конкурентної політики у країнах СНД і розвинутих країнах у сучасних умовах.

Ключові слова: глобалізація, конкурентний порядок, конкуренція, монополізація, конкурентна політика, антимонопольні органи, антимонопольний контроль, транзитивна економіка.

Г.М. ФИЛЮК,
д.э.н., профессор, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко,
В.П. ФЕЦЕНКО,
к.э.н., Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко

Особенности реализации конкурентной политики в странах с трансформационной экономикой

Раскрыты специфические черты конкурентной политики в странах постсоветского пространства, показаны ее общие признаки и различия. Определены институциональные основы реализации конкурентной политики в странах постсоветского пространства. Показано отличие конкурентной политики в странах СНГ и развитых странах в современных условиях.

Ключевые слова: глобализация, конкурентный порядок, конкуренция, монополитизация, конкурентная политика, антимонопольные органы, антимонопольный контроль, транзитивная экономика.

The paper exposes specific aspects of competition policy at the post-Soviet countries and shows its common features and differences. Institutional basis of implementing competition policy in post-Soviet countries are defined. The difference in competition policy in the CIS countries and the developed countries in the modern world is shown.

Keywords: globalization, competitive order, competition, monopolization, competition policy, competition authorities, competition control, economy in transition.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших напрямів розвитку ринкової економіки є формування розвинутого конкурентного середовища. Особливо це питання актуалізується для країн, економіка яких тривалий час формувалася в умовах тотальної монополії держави в усіх сферах життя суспільства. Адже країни з розвинутими ринковими відносинами мають уже неодноразово апробований на практиці механізм підтримання та розвитку конкуренції на внутрішньому ринку, натомість для країн, які в історичному вимірі нещодавно стали

на шлях ринкових перетворень, таке завдання все ще залишається невирішеним. З огляду на це виникає необхідність удосконалення стратегії конкурентної політики кожної держави, запровадження нових, цивілізованих принципів ведення суб'єктами господарювання конкурентної боротьби.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми засвідчує, що у зарубіжній науковій літературі висвітлюються окремі питання конкурентної політики, які, однак, не претендують на охоплення всього спектру проблем. Зокрема, такі відомі

економісти, як Т. Шарп, Д. Одретч, Ж. Галло, Дж. Крейкрофт, С. Буш, Д. Сван, свої праці присвятили питанням антимонопольного регулювання угод про фіксацію цін. Проблеми регулювання при встановленні цін, які перешкоджають функціонуванню конкуренції, є предметом дослідження О. Уільямсона, К. Маккола. Питання щодо проведення ефективної антимонопольної політики в умовах цінової дискримінації розглядаються К. Едвардом, Ф. Аріда, Д. Тернером. Водночас усі ці дослідження присвячені реалізації тих чи інших аспектів конкурентної політики у країнах з усталеними ринковими відносинами, тоді як досвід країн Центральної та Східної Європи чи країн пострадянського простору залишається поза увагою дослідників, і лише в окремих випадках аналізується конкурентна політика однієї країни. На нашу думку, для формування нової концепції конкурентної політики в Україні важливе теоретичне і практичне значення матиме порівняльний аналіз її здійснення саме в цих країнах, які за рядом показників є дуже схожими з нашою.

Метою статті є з'ясування особливостей формування конкурентної політики у країнах, які не завершили ринкові перетворення, вивчення прогресивного досвіду її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Розбудова соціальної ринкової економіки у країнах Балтії, Центральної та Східної Європи, а також інших країнах пострадянського простору передбачала проведення виваженої економічної політики, спрямованої на створення та зміну довгострокових рамок умов діяльності економічних суб'єктів через модифікацію якісних показників господарської діяльності (відносин власності, конкуренції, фінансової, валютної та зовнішньоекономічної систем). Серед основних елементів моделі соціально-економічних трансформацій поряд з утвердженням правової держави та приватної автономії, становлення грошового порядку, запровадження соціального порядку та ринково-комфортної соціальної політики дослідники виокремлюють також формування конкурентного порядку. Конкурентний порядок передбачає наявність простору для розвитку індивідуальності шляхом заохочення та захисту конкуренції, зокрема здійснення контролю за об'єднаннями (злиттями), недопущення зловживання монопольною владою тощо.

Тим часом наукові дослідження з цієї проблематики, звіти міжнародних організацій щодо стану розвитку конкурентного середовища у цих країнах та роль держави у забезпеченні ефективної трансформації ринкових структур в умовах глобалізації демонструють відчутні здобутки в цій сфері країн Балтії, Центральної та Східної Європи і, навпаки, значне відставання та наявність істотних проблем у країнах СНД. Показовим, на наш погляд, у даному випадку є той факт, що за індексом «ефективність товарних ринків» та субіндексом «ефективність антимонопольної політики» країни Балтії та ЦСЄ перебувають у першій половині рейтингу, а всі країни СНД – у другій. Більше того, за субіндексом «ефективність антимонопольної політики» Україна перебуває в останній десятці, займаючи 136 позицію (із 144 країн, які брали участь у рейтингу) [1, с. 468].

Конкурентна політика країн Балтії та ЦСЄ практично не відрізняється від європейської. Це зумовлено інтеграцією у 2004 і 2007 роках більшості цих країн до Європейського Союзу, що вимагало гармонізації їх національних законодавств з європейським. Утім, аналіз досвіду реалізації конку-

рентної політики у окремих із цих країн, дозволяє виокремити деякі її особливості:

- захист прав споживачів, зокрема, контроль над дотриманням закону про споживчі кредити; усунення заборонених положень з контрактів, які укладаються між підприємствами і споживачами; інформування споживачів і ділових людей про їхні права та обов'язки; контроль над виконанням закону про безпеку продукції та процесом тестування продуктів. Такий підхід характерний, зокрема, для конкурентної політики Польщі;

- превентивний контроль за процесами ціноутворення на монопольних ринках. Так, наприклад, в Угорщині, фірми-монополісти зобов'язані завчасно оголошувати ціну на нову продукцію. Це означає, що рішення, обов'язкові для виконання, можна приймати лише в одному випадку – при розгляді «завчасно оголошуваних цін». Подібний превентивний захід спрямовано на запобігання необґрунтованому зростанню цін на монополізованих ринках;

- винятки щодо угод між суб'єктами господарювання, які сприяють раціональнішій організації виробництва або збуту, технологічному або економічному прогресу, підвищенню конкурентоспроможності, охороні навколишнього природного середовища. Вони є характерними для більшості країн ЦСЄ;

- контроль за наданням державних пільг та державної допомоги, яка передбачає: 1) передання контролю над бюджетною підтримкою суб'єктів національного ринку до відповідних органів ЄС; 2) обов'язкове затвердження рішення про виділення коштів національним антимонопольним органом; 4) запровадження системи штрафів на недобросовісних бенефіціарів; 5) введення системи постійних перевірок цільового використання наданих державою коштів; 6) запровадження моніторингу надання державної допомоги [2, с. 15–16].

Досліджуючи особливості становлення та розвитку конкурентної політики у країнах пострадянського простору, необхідно також підкреслити наявність певних здобутків. По-перше, у країнах СНД за короткий строк було створено нормативно-правову базу. Протягом 1991–1994 років у більшості пострадянських держав було прийнято антимонопольні закони, а в 2000-х роках до них було внесено зміни відповідно до вимог глобалізації та соціально-економічного розвитку країн. По-друге, регулювання питань, пов'язаних з антимонопольним контролем, припиненням недосконалої конкуренції та захистом прав споживачів, здійснюється спеціально створеними органами у рамках національних законодавств (див. табл.). По-третє, аналіз національних законодавчих актів дає підстави для висновку про спільність основних завдань державних антимонопольних органів країн СНД: державний контроль за дотриманням антимонопольного законодавства; розробка і здійснення заходів щодо попередження, обмеження та припинення монопольної діяльності та недобросовісної конкуренції; сприяння формуванню ринкових відносин на основі розвитку конкуренції та підприємництва; захист законних інтересів громадян (споживачів) від проявів монополізму і недобросовісної конкуренції.

Незважаючи на певні розходження у рівнях економічного розвитку країн СНД і особливості здійснюваного на національному рівні регулювання конкурентних відносин, усі чинні національні антимонопольні закони містять положення, які регулюють угоди між господарюючими суб'єктами. Як правило, національним законодавством кожної країни заборо-

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Інституційне регулювання конкуренції в країнах пострадянського простору

Країна	Антимонопольний орган	Законодавчі акти
1	2	3
Азербайджанська Республіка	Міністерство економічного розвитку (до 2001 року – Державний комітет з антимонопольної політики та підтримки підприємництва)	Закон про антимонопольну діяльність, 1993 (зі змінами та доповненнями), Закон про недобросовісну конкуренцію, 1995 (зі змінами та доповненнями)
Республіка Вірменія	Державна комісія по захисту економічної конкуренції Республіки Вірменія (раніше – Міністерство промисловості та торгівлі)	Закон про захист економічної конкуренції, 2000
Республіка Білорусь	Міністерство економіки РБ (раніше – Міністерство підприємництва та інвестицій, Міністерство по антимонопольній політиці, Державний комітет РБ по антимонопольній політиці, Комітет РБ по антимонопольній політиці)	Закон про протидію монополістичній діяльності і розвиток конкуренції, 2013, Закон про протидію монополістичній діяльності і розвиток конкуренції, 1992
Грузія	Агентство конкуренції (раніше – Агентство вільної торгівлі і конкуренції при Міністерстві економічного розвитку, Агентство конкуренції і державних закупівель, Державна антимонопольна служба при Міністерстві економіки, Управління з питань антимонопольного регулювання)	Закон про конкуренцію, 2012, Закон про конкуренцію і вільну торгівлю, 2005
Республіка Казахстан	Агентство Республіки Казахстан по захисту конкуренції (до 2008 року Агентство по регулюванню природних монополій, захисту конкуренції та підтримці малого бізнесу)	Закон про конкуренцію, 2008 (зі змінами та доповненнями), Закон про конкуренцію та обмеження монополістичної діяльності, 2006 (втратив силу), Закон про недобросовісну конкуренцію, 1998 (втратив силу)
Киргизька Республіка	Державне агентство антимонопольного регулювання при Уряді Киргизької Республіки	Закон про конкуренцію, 2011 Закон про обмеження монополістичної діяльності, розвитку та захисту конкуренції, 1994
Республіка Молдова	Рада по конкуренції (до 2012 року – Головне управління з антимонопольної політики і розвитку конкуренції при Міністерстві економіки та реформ)	Закон про конкуренцію, 2012 (набрав чинності 2013 року) Закон про обмеження монополістичної діяльності і розвитку конкуренції, 1992 (втратив чинність), Закон про захист конкуренції, 2000 (втратив чинність)
Російська Федерація	Федеральна антимонопольна служба РФ	Закон про захист конкуренції, 2006, Закон про конкуренцію і обмеження монополістичної діяльності на товарних ринках, 1992
Республіка Таджикистан	Антимонопольна служба при уряді Республіки Таджикистан (раніше – Міністерство економіки та зовнішніх економічних зв'язків)	Про конкуренцію та обмеження монополістичної діяльності на товарних ринках, 2006
Республіка Узбекистан	Державний комітет по демонополізації, розвитку конкуренції та підприємництва (раніше – Головне управління з антимонопольної та цінової політики)	Закон про конкуренцію, 2011 (зі змінами та доповненнями)
Україна	Антимонопольний комітет України	Закон про захист конкуренції, 2000 (зі змінами та доповненнями) Закон про обмеження монополістичної діяльності та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності, 1992 (втратив чинність)
Литва, Латвія, Естонія	Ради по конкуренції	Закони про конкуренцію, 2001

Джерело: складено авторами на основі антимонопольних законодавств країн.

нено узгоджені дії компаній, спрямовані на обмеження або усунення конкуренції на ринку. Зокрема, найнебезпечнішими для конкуренції вважаються «горизонтальні угоди», тобто угоди між конкуруючими підприємствами, про:

- встановлення монополю високих або монополю низьких цін і тарифів, а також їх підтримку, визначення умов придбання або реалізації товарів (Росія, Азербайджан, Казахстан, Киргизія);
- спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів (Азербайджан, Білорусь, Казахстан, Киргизія, Росія, Україна);

– розподіл ринків за територіальним принципом, за обсягом продажу або закупівель, за асортиментною ознакою реалізованих товарів, за колом продавців або покупців (Азербайджан, Білорусь, Казахстан, Киргизія, Росія, Україна);

– обмеження доступу на ринок для інших господарюючих суб'єктів або їх усунення з ринку (Азербайджан, Білорусь, Казахстан, Росія, Україна);

– відмову від укладання договорів з окремими продавцями або покупцями (Азербайджан, Киргизія, Росія, Україна);

– істотне обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання без об'єктивно виправданих на те причин (Україна, Росія, Білорусь).

Слід також зауважити, що для законодавств Азербайджану, Білорусі, Грузії, Киргизії, Молдови та Росії характерним є визнання забороненими за певних умов вертикальних угод між господарюючими суб'єктами. Як правило, ця заборона поширюється на такі: 1) один з учасників займає домінуюче становище на ринку, а інший є його постачальником або замовником; 2) результатом угоди є або може бути обмеження конкуренції на ринку. Але при цьому в ряді країн СНД допускаються вертикальні угоди між підприємствами – за умови, що позитивний соціально-економічний ефект від них перевищуватиме негативні наслідки для конкуренції.

Посилення глобальних тенденцій, активізація експансії ТНК на територію країн з транзитивною економікою змушують їх уряди вдаватися до компромісу – «пом'якшення» контролю над злиттями при жорсткості санкцій за порушення закону. Проте, треба мати на увазі, що регулювання ринкової поведінки завжди ускладнюється дефіцитом у правозастосовних органів інформації про внутрішні фактори, які визначають рівень затрат, про цілі й ринкові стратегії компаній. Послаблення контролю над структурою ринку вимагає активізації роботи з аналізу цінової та договірної політик, які виникають внаслідок злиттів великих компаній. Слід погодитися, що таке завдання є досить складним методологічно та витратним (за часом та обсягами використовуваних ресурсів) для держави та бізнесу [3, с. 5].

Як правило, законодавства країн СНД забороняють дії господарюючого суб'єкта (або групи осіб), що домінує на ринку, якщо вони призводять або можуть призвести до обмеження конкуренції та (або) обмеження інтересів інших господарюючих суб'єктів чи фізичних осіб. У більшості випадків забороняються такі дії підприємства (або групи осіб), які займають домінуюче становище на ринку:

- обмеження обсягів виробництва або продажу товарів з метою створення дефіциту на ринку або підвищення цін (Азербайджан, Білорусь, Грузія, Казахстан, Киргизія, Молдова, Росія, Узбекистан, Україна);
- зумовленість укладання угод прийняттям контрагентом додаткових зобов'язань, не вигідних для нього або таких, які за своєю природою або за торговими та іншими чесними звичаями підприємницької діяльності не стосуються предмета договору (Азербайджан, Білорусь, Казахстан, Киргизія, Молдова, Росія);
- дискримінація одних контрагентів порівняно з іншими (Азербайджан, Грузія, Киргизія, Молдова, Росія, Узбекистан, Україна);
- підтримання, або підвищення цін для одержання монопольного прибутку (Азербайджан, Білорусь, Узбекистан);
- створення перешкод для доступу на ринок потенціальних конкурентів (Азербайджан, Білорусь, Грузія, Казахстан, Киргизія, Молдова, Росія, Узбекистан, Україна);
- встановлення монопольно високих або монопольно низьких цін (Грузія, Росія, Україна);
- необґрунтоване скорочення або припинення виробництва товарів, на які є попит (Азербайджан, Росія);
- необґрунтована відмова від укладання договору з певними покупцями (Азербайджан, Росія) [184, с. 119–120; 190, с. 74–75].

Тим часом треба вказати, що формально законодавствами більшості країн СНД господарюючі суб'єкти не переслідуються за монопольне становище на ринку – забороняється лише зловживання домінуючим або монопольним становищем. Ще одним важливим завданням антимонопольної політики у країнах СНД є недопущення монополізації товарних ринків внаслідок процесів злиття і поглинання, тобто контроль за концентрацією ринків. У країнах СНД необхідною умовою здійснення великих операцій об'єднавчого характеру є отримання попередньої згоди на концентрацію в антимонопольному органі. При цьому критерії «великих» операцій, які підлягають нотифікації, варіюються по країнах (від балансової вартості активів до частки на ринку компанії, що поглинається іншою або приєднується до неї). Головна причина відмови з боку антимонопольного органу в наданні згоди на концентрацію полягає у збільшенні частки на ринку одного господарюючого суб'єкта в результаті об'єднання компаній, що призводить до посилення його впливу на ринок та обмеження конкуренції.

Однак, незважаючи на вагомий здобуток, конкурентна політика у країнах СНД має низьку ефективність, оскільки не забезпечує зростання конкурентоспроможності країни, тобто здатність нації створювати і підтримувати середовище, в якому виникає конкурентоспроможний бізнес. Утім, саме за цими параметрами країни СНД відстають від країн Балтії та ЦСЄ. Загальновизнаною є також значна відмінність у глибині падіння та швидкості господарського одужання окремих країн.

Значною мірою, це зумовлено різними моделями постсоціалістичних трансформацій, які обрали постсоціалістичні країни. Так, країни Балтії та ЦСЄ віддали перевагу ліберально-буржуазній моделі трансформації, заснованій на розвитку відносин регульованої ринкової економіки, що характеризується прискореною ринковою трансформацією, саморегуляцією ринкової економіки, звернення до принципів соціально-орієнтованого ринкового господарства, суттєвим реформуванням ринкових відносин в умовах, не адекватних швидкому переходу до ліберально-буржуазної системи. Для країн СНД на початку 90-х років ХХ ст. характерною була кримінально-олігархічна модель буржуазної трансформації, яка ґрунтувалася на кримінально-корпоративній лібералізації, відродженні дрібнобуржуазних відносин, шоківій терапії, саморегуляції ринкової економіки, збереження значних пережитків бюрократичної планової системи [4, с. 3]. На сьогодні економічні системи постсоціалістичних країн – учасниць СНД, які зазнають процесу глибокої трансформації, є деінституціоналізованими: їх попередній інституційний «каркас» зруйновано, а новий ще не вибудовано, оскільки це завжди нелегкий і тривалий процес [5, с. 239]. Крім того, розвиток ринкових відносин у цих країнах впирається у недосконалість політичних інституцій, гіпертрофованість бюрократичних процедур, неповноту на недосконалість законодавчої бази. Своєю чергою, це пояснює наявність у них спільних проблем.

1. У радянський період в усіх колишніх республіках СРСР монополізація сегментів народного господарства мала гіпертрофований характер, що ускладнювало процес регулювання ринкового середовища за класичними схемами, які сформувались і були перевірені практикою у розвинутих країнах. Незважаючи на вісімнадцятирічну історію переходу від адміністративно-командної економіки до ринкової, у багатьох країнах – учасницях СНД переважає капітал обігу

(тобто грошовий і товарний), що відповідає етапу його пер-вісного нагромадження. Тим часом ще не створено умови для функціонування продуктивної форми капіталу. Внаслідок глибокої системної кризи постійно перерозподіляються права власності, а також мають місце вкрай нерівномірний перехід до ринкових відносин; натуралізація економічних зв'язків господарюючих суб'єктів; розширення товарообміну на основі бартеру; розрахунок з працівниками підприємств власною продукцією; введення різних грошових сурогатів; криміналізація економічного життя. Саме в цьому проявляється своєрідність трансформації економіки цих країн.

2. На сучасному етапі мінливі умови економічного життя всередині держав, посилення впливу світового ринку та необхідність гармонізації їх антимонопольних законодавств зумовлюють необхідність постійного вдосконалення антимонопольного регулювання у рамках загальної економічної політики, а також вимагають відображення ряду положень антимонопольного законодавства і конкурентного права у законодавствах, які належать до інших галузей права (в тому числі конституційного, фінансового, господарського).

3. Практично для всіх країн характерним є низький рівень конкурентної культури та інших заходів щодо адвокатування конкуренції. Зарубіжні науковці переконують, що конкурентні органи країн з перехідною економікою повинні не відкладати формування у суспільстві проконкурентної свідомості, очікуючи, доки буде запроваджене законодавство (як це відбувалось у більшості розвинутих країн), а займатися питаннями непримусового сприяння конкуренції. Тим часом досить поширеною є думка про те, що запровадження і сприяння посилюють одне одне і що відкладання запровадження правил конкуренції на майбутнє може послабити сприяння конкуренції сьогодні. Врешті-решт, як правило, аргументи бувають переконливішими, якщо той, хто їх висловлює, «тримає в руці ціпок». Наприклад, сприяння конкуренції шляхом проведеного переговорів за схемою приватизації, сприятливою для конкуренції, буде успішним, якщо кандидати отримають дозвіл органу влади з питань конкуренції на участь в аукціоні.

Слід також підкреслити наявність певних відмінностей у підходах до формування та реалізації конкурентної політики у суспільствах країн з транзитивною економікою та з ринковою економікою. Не претендуючи на повноту викладу, відзначимо таке.

По-перше, у країнах із транзитивною економікою ринкові інститути є набагато слабшими, ніж у розвинутих. У перших з них «надлишкова» конкуренція нерідко є «каменем спотікання» для груп, які, здійснюючи тиск на конкурентів, ведуть боротьбу за збереження привілеїв, успадкованих від попередньої економічної системи.

По-друге, як правило, у країнах з перехідною економікою «прозорість» процедур і підпорядкованість органів державної влади є меншою, ніж у розвинутих країнах. Це має істотні наслідки для запровадження конкурентного законодавства та формування проконкурентної свідомості у суспільствах. Органи державної влади країн першого типу менше поінформовані про принципи конкуренції, не мають стимулів і зобов'язань звітувати за свої дії перед громадськістю, а іноді й зовсім ігнорують поради фахівців з питань конкуренції.

По-третє, у більшості країн з транзитивною економікою внаслідок проведеної лібералізації у сфері економіки та ін-

вестицій, утворилися заінтересовані групи, що люблять в органах державної влади певні заходи з метою відновлення втрачених привілеїв. Тому формування проконкурентної свідомості в суспільстві має відіграти важливу роль у переконанні органів влади, що займаються регулюванням економічних процесів та інвестиційної діяльності, утримуватися від реалізації заходів, які можуть завдати шкоди конкуренції.

І, по-четверте, що є не менш важливим, у більшості країн із транзитивною економікою внаслідок обмеженості ресурсів існує проблема забезпечення ефективної роботи відомства з питань захисту конкуренції. У розвинутих країнах такі обмеження значної ролі не відіграють.

Висновки

Антимонопольна політика країн із транзитивною економікою не є чимось особливим, специфічним, а ґрунтується на теоретичному базисі світової економічної думки та практично реалізується на основі адаптації прогресивного світового досвіду в цій сфері до специфічних національних умов. При всьому різноманітті національних особливостей можна виокремити три основних «класичних» елементи антимонопольного регулювання, властивих як країнам з ринковою економікою, так і країнам з транзитивною економікою. Ці елементи визначаються основними сучасними видами обмеженої ділової практики і являють собою сукупність норм, спрямованих на: 1) попередження і припинення антиконкурентних (обмежувальних) угод; 2) усунення зловживань домінуючим становищем на ринку; 3) контроль за процесами економічної концентрації. Вказані елементи визначають сутність антимонопольного законодавства США, конкурентної політики країн ЄС, а також країн Азії, Латинської Америки, Східної Європи, СНД.

Головними відмінностями у реалізації конкурентної політики у країнах розвинутого ринку та у країнах, які не завершили економічні перетворення, є такі: а) у більшості промислово розвинутих країн конкурентне законодавство застосовується виключно до приватних суб'єктів господарювання, а у країнах з перехідною економікою – до державних органів (зокрема, й тих, які здійснюють регулювання); б) у країнах з усталеними ринковими відносинами конкурентна політика покликана підтримувати «працюючу» (ефективну) конкуренцію, а в країнах з транзитивною економікою (у тому числі й Україні) найважливішим її завданням є формування конкурентного середовища; в) у транзитивній економіці проблема конкурентної політики є надзвичайно складною і ще не осмисленою у концептуальному плані.

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з визначенням функцій держави у сфері реалізації конкурентної політики на наднаціональному рівні. Адже в умовах глобалізації можливості держави впливати на економічні процеси, які відбуваються у межах її національних кордонів, суттєво послаблюються. Загострення конкурентної боротьби виробників за ринки збуту, за сфери впливу та найбільш вигідне вкладення капіталу, які відбуваються на фоні подальшої концентрації виробництва і капіталу, призводять до розподілу глобального ринку між міжнародним монополіями і ТНК. Національні антимонопольні відомства виявляються неспроможними протистояти розмиванню конкуренції як можливому результату хвилі мегазлиттів. Глобалізація веде до розмивання і знеці-

нення регулюючих функцій держави, зниження рівня управління соціальними, інформаційними та іншими процесами. У своїй діяльності національна держава змушена функціонувати у тому політико-правовому просторі і застосовувати такі методи і засоби, які диктуються зобов'язаннями, які вона бере на себе перед наднаціональними інститутами.

Список використаних джерел

1. The Global Competitiveness Report 2014–2015. // Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014–15.pdf. – С. 468.

2. Саморукова А. Формирование конкурентной среды в экономике Румынии / А. Саморукова // Проблемы теории и практики управления. – 2006. – № 10. – С. 14–20.

3. Соколова И. Антимонопольная политика ведет к повышению конкурентоспособности / И. Соколова // Конкуренция и рынок, 2004. – № 23.

4. Бузгалин А., Колганов А. Сравнительный анализ экономических систем? Методология и теория / Бузгалин А., Колганов А. // Вестник Московского университета. – Серия Экономика. – 2002. – № 3–6.

5. Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобальних змін: Монографія / Гражевська Н.І. – К.: Знання, 2008. – 491 С.

С.Г. ДРИГА,
д.е.н., професор, головний науковий співробітник, Науково-дослідний економічний інститут Мінекономрозвитку і торгівлі України,
І.С. ГОРДИЙЧУК,
аспірантка, Науково-дослідний економічний інститут Мінекономрозвитку і торгівлі України

Політико-економічний аспект «державно-приватного партнерства»

У статті розглядається співпраця між державними установами та приватними підприємствами, організаціями, що існує в сучасній Україні більше п'ятнадцяти років. Але вона тривалий час являла собою безсистемний, хаотичний процес, отримувала суперечливу оцінку, а тому особливої уваги до її аналізу з боку політиків, вчених і практиків не проявлялося.

Ключові слова: держава, приватний капітал, економічні інтереси, компроміс інтересів, державно-приватне партнерство, політико-економічна категорія, капіталізація соціально-економічних відносин.

С.Г. ДРЫГА,
д.э.н., профессор, главный научный сотрудник, НИЭИ Минэкономразвития и торговли Украины,
И.С. ГОРДИЙЧУК,
аспирант, НИЭИ Минэкономразвития и торговли Украины

Политико-экономический аспект «государственно-частного партнерства»

В статье рассматривается сотрудничество между государственными учреждениями и частными предприятиями, организациями, которое существует в современной Украине более пятнадцати лет. Но оно длительное время представляло собой бессистемный, хаотичный процесс, получало противоречивую оценку, а поэтому особого внимания к его анализу со стороны политиков, ученых и практиков не проявлялось.

Ключевые слова: государство, частный капитал, экономические интересы, компромисс интересов, государственно-частное партнерство, политико-экономическая категория, капитализация социально-экономических отношений.

S.G. DRIGA,
doctor of science in economics the SRIE at the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine,
I.S. HORDIICHUK,
graduate student Ministry of economic development and trade of Ukraine

The political-economic aspect of «public private partnership»

In this article discusses the cooperation between public agencies and private enterprises, organizations exist in modern Ukraine for more than fifteen years. But it is a long time was a haphazard, chaotic process, receive conflicting assessment, and therefore special attention to its analysis from policy makers, scientists and practitioners are not manifested.

Keywords: the state, private capital, economic interests, a compromise of interests, public-private partnerships, political-economic category, the capitalization of socio-economic relations.

Постановка проблеми. У всьому світі відбуваються значні інституційні зміни в галузях, які раніше переважно перебували в державній власності й державному управлінні: електроенергетиці, автодорожньому, залізничному, комунальному господарствах, магістральному трубопровідному транспорті, морських та аеропортах тощо. Уряди багатьох держав делегують приватному бізнесу в тимчасове довго- або середньострокове користування об'єкти цих галузей, залишаючи за собою право регулювання і контролю їх діяльності. Тим самим відкриваються можливості конструктивної взаємодії бізнесу і структур держави, які в сучасному

світові є невід'ємною умовою нормального функціонування ринкової економіки.

Концепція державно-приватного партнерства отримала велику популярність у сучасному політико-економічному дискурсі. Однак, незважаючи на широке використання цього терміну, його чіткого визначення у світовій практиці немає. Утім різні форми державно-приватного партнерства досить успішно реалізуються в багатьох країнах, де накопичений значний досвід його регулювання.

Характер цієї взаємодії, методи та її конкретні форми суттєво відрізняються в залежності від зрілості і національних